

До спеціалізованої вченої ради
ДФ 70.895.065 у Хмельницькому
університеті управління та права
імені Леоніда Юзькова

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, доцента

ГАВРІКА Романа Олександровича на дисертацію

БЄСЄДІНА Ігоря Олександровича на тему

«Адміністративно-правове регулювання гуманітарної допомоги в Україні в умовах воєнного стану», подану на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право

Актуальність теми дисертаційного дослідження. В умовах воєнного стану в Україні питання адміністративно-правового регулювання гуманітарної допомоги набуває особливої актуальності. Обставини, викликані повномасштабним вторгненням російської федерації на територію України, а до цього – анексією Криму та окупацією окремих районів Донецької та Луганської областей створюють численні виклики для держави, суспільства та міжнародних партнерів, які прагнуть надати підтримку постраждалим громадянам України. Гуманітарна допомога стає критично важливою для забезпечення базових потреб громадян України, які опинилися в зоні конфлікту або були змушені залишити свої домівки, ставши внутрішньо переміщеними особами або отримавши притулок у інших державах. Водночас, ефективне регулювання цього процесу, створення належного адміністративно-правового механізму забезпечення прозорості процесу надання гуманітарної допомоги в Україні, реалізації та дотримання інтересів осіб, які потребують надання гуманітарної допомоги є важливим та актуальним. Важливим аспектом є координація дій між державними органами, міжнародними та громадськими організаціями, адаптація нормативно-правової бази з питань надання гуманітарної допомоги до європейських та міжнародних стандартів, врахування при цьому зарубіжного досвіду у відповідній сфері. Актуальність та важливість тематики дисертаційного дослідження викликана ще й тим, що до кінця 2023 року вже понад 3 млн. людей в Україні отримали багатоцільову грошову допомогу від 80 гуманітарних організацій, при цьому гуманітарна допомога є основним джерелом доходу для 21% домогосподарств в Україні. Ефективне регулювання надання гуманітарної допомоги сприяє зміцненню довіри до державних інституцій та міжнародних організацій, допомагає зменшити соціальну напругу та підтримати стабільність у суспільстві, а також спрямувати основні видатки державного бюджету не на соціальні, а на оборонні потреби. Вище викладене зумовлює актуальність наукових розробок у сфері адміністративно-правового регулювання

гуманітарної допомоги в Україні, особливо в умовах правового режиму воєнного стану. На вирішення основних теоретико-правових та прикладних проблем, що стосуються питань адміністративно-правового регулювання гуманітарної допомоги в Україні спрямоване дисертаційне дослідження Бесєдіна І.О.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження виконана відповідно до наукової теми кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова «Правові засади організації та здійснення публічної влади» (номер державної реєстрації 0123U102955) в межах наукової теми Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова на 2017-2026 роки «Управлінські та правові засади забезпечення сталого розвитку України як європейської держави» (державний реєстраційний номер 01178U000103).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх новизна. Аналіз анотації та тексту рецензованої дисертації, змісту публікацій Бесєдіна Ігоря Олександровича дають змогу зробити висновок про те, що наукові положення, висновки і рекомендації, викладені у дисертації мають достатній ступінь обґрунтованості, оскільки теоретичною основою дисертаційного дослідження стали наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених в галузі адміністративного, цивільного, міжнародного, конституційного, фінансового права, в тому числі з питань як адміністративно-правового регулювання гуманітарної допомоги в Україні, так з проблематики внутрішньо переміщених осіб, соціального захисту громадян, біженців, військовослужбовців, постраждалих від агресії російської федерації; державного контролю у сфері господарської діяльності в умовах правового режиму воєнного стану; матеріальних, майнових і фінансових збитків, яких зазнали громадяни України та держава Україна під час російсько-української війни; переміщення товарів територією ЄС, які згодом можуть набути правового режиму гуманітарної допомоги; фінансової, валютної, економічної, екологічної безпеки держави в умовах воєнного стану; діяльності міжнародних організацій та інституцій, які безпосередньо чи опосередковано дотичні до гуманітарної допомоги. Усі наукові положення, висновки і рекомендації, які сформульовані у дисертації, достатньою мірою обґрунтовані та відповідають меті та завданням роботи, що забезпечується адекватністю обраних методів дисертаційного дослідження.

Сформована структура дисертації дала можливість здобувачеві послідовно і комплексно проаналізувати широкий спектр питань, які стосуються адміністративно-правового регулювання гуманітарної допомоги в Україні.

Мета дисертаційної роботи визначена коректно і полягає у тому, щоб на основі комплексного аналізу наукових джерел, чинного законодавства та узагальнення практики його реалізації визначити особливості адміністративно-

правового регулювання гуманітарної допомоги в Україні, особливо в умовах воєнного стану, визначити правовий режим гуманітарної допомоги.

Для досягнення поставленої мети наукового дослідження було передбачено вирішення багатьох завдань, які були успішно досягнуті здобувачем. Зокрема, було належно досліджено сутності понять «гуманітарна допомога» та «право на гуманітарну допомогу» та їхнє співвідношення із суміжними категоріям; встановлено коло суб'єктів надання та отримання гуманітарної допомоги; здійснено теоретико-практичний аналіз існуючих принципів гуманітарної допомоги та сформовано їх власний перелік; визначено проблеми механізму адміністративно-правового регулювання надання, отримання, обліку та використання гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану; проведено дослідження особливостей оподаткування гуманітарної допомоги; здійснено дослідження проблемних питань щодо державного контролю при отриманні та наданні гуманітарної допомоги; встановлено особливості окремих правових аспектів отримання гуманітарної допомоги в період дії воєнного стану; здійснено теоретико-практичного аналізу правового режиму гуманітарної допомоги, наданої від міжнародних гуманітарних фондів ООН та ЄС. Вище викладені завдання дисертаційного дослідження успішно досягнуті здобувачем та дозволяють всебічно проаналізувати поставлену проблему.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших у вітчизняній науці адміністративного права комплексним дослідженням, у якому здійснено спробу всебічного системного аналізу адміністративно-правового регулювання гуманітарної допомоги в Україні в умовах воєнного стану. У результаті проведеного дослідження у роботі сформульовано низку нових наукових положень та висновків, запропонованих особисто здобувачем, а також пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання в зазначеній сфері, які характеризуються новизною.

Зміст дисертації в цілому характеризується досить високим теоретичним і науково-методологічним рівнем вирішення поставлених завдань. Чітко виражений науковий підхід, зокрема, вдало розроблені дефініції, класифікації і критерії дозволили автору аргументовано визначити власну позицію щодо багатьох дискусійних проблем адміністративно-правового регулювання гуманітарної допомоги в Україні в умовах воєнного стану.

Вбачається позитивним практичне значення низки одержаних результатів. Викладені в дисертації положення, висновки та рекомендації можуть бути використані у: науково-дослідній роботі – для подальшого дослідження проблем, пов'язаних адміністративно-правовим та міжнародно-правовим регулюванням відносин у сфері гуманітарної допомоги; нормотворчій роботі – при підготовці законопроектів щодо внесенні змін до адміністративного, податкового та митного законодавства України та відповідних підзаконних нормативно-правових актів; навчальному процесі – при підготовці підручників, навчальних

посібників, навчально-методичних видань з дисциплін адміністративно-правового й міжнародно-правового спрямування, а також в освітньому процесі у вищих навчальних закладах, які здійснюють підготовку фахівців за спеціальністю «Право».

Найбільш істотними науковими результатами, що представлені у дисертації, є наступні:

1. Автор слушно обґрунтовує свою позицію, що практичне застосування механізму адміністративно-правового регулювання відносин, зокрема тих, що пов'язані із гуманітарною допомогою, спрямовується на забезпечення реалізації та дотримання інтересів суб'єктів відповідних правовідносин. Похідними від таких інтересів є інтереси власне громадян України, іноземців, осіб без громадянства, які використовують у кінцевому рахунку гуманітарну допомогу. Дієвість механізму адміністративно-правового регулювання впливає на ефективність і результативність відносин у сфері надання гуманітарної допомоги.

2. Науковий інтерес викликає дослідження автором співвідношення права на гуманітарну допомогу із правом на життя. Автор слушно зазначає, що держави зобов'язані поважати і, перш за все, забезпечувати повагу до права на життя всіх осіб, які перебувають на їхній території та під їх юрисдикцією, в тому числі вживати позитивних заходів для ліквідації або пом'якшення наслідків будь-яких надзвичайних ситуацій, в тому числі через виконання обов'язку надавати гуманітарну допомогу та обов'язку дозволяти надавати її іншими державами, міжнародними та громадськими організаціями. Зроблено в цілому вірний висновок про те, що зв'язок між гуманітарною допомогою і правом на життя означає, що обов'язки сторін конфлікту в цьому відношенні надають право на отримання гуманітарної допомоги, пропонованої третіми сторонами, всім жертвам усіх конфліктів, а саме право на гуманітарну допомогу безпосередньо впливає із права на життя і є його складовою.

3. Автор зазначає на важливості чіткого розмежування таких суміжних понять та їх кореляцію, як: безоплатна допомога, гуманітарна допомога, благодійна допомога, донорська допомога, пожертва, волонтерська допомога, спонсорство, меценатство, дарування, фандрайзинг, краудфандінг. Визначено, що більшість із зазначених понять тією чи іншою мірою можуть перетинатися із гуманітарною допомогою, проте перелічені види допомоги мають різних правовий режим. Саме для гуманітарної допомоги характерним є адміністративно-правове регулювання, а решта відносин може мати виражене приватно-правове регулювання.

4. Важливе прикладне значення має проведене автором дослідження суб'єктного складу правовідносин у сфері гуманітарної допомоги, зокрема статус: а) донорів (міжнародних організацій, урядових та суспільних організацій інших держав, юридичних та фізичних осіб, які добровільно надають гуманітарну допомогу отримувачам гуманітарної допомоги в Україні); б)

отримувачів (юридичних осіб, яким передається гуманітарна допомога, які здійснюють розподіл або перерозподіл гуманітарної допомоги між набувачами гуманітарної допомоги та які відповідають критеріям отримувача гуманітарної допомоги відповідно до Закону України «Про гуманітарну допомогу», в тому числі відокремлених підрозділів іноземних неурядових організацій, акредитованих в Україні, представництв міжнародних міжурядових організацій в Україні, дипломатичних представництв, консульських установ іноземних держав); в) набувачів (фізичних та юридичних осіб, які потребують допомоги і яким вона безпосередньо надається). Можемо погодитися із обґрунтованістю пропозиції здобувача про необхідність поширення статусу отримувача гуманітарної допомоги на фізичних осіб (волонтерів).

5. Позитивно можемо відзначити дослідження законодавства щодо спрощення процедур митного оформлення гуманітарної допомоги (якщо вона надходить ззовні) та недопущення додаткового податкового навантаження на надавачів й отримувачів гуманітарної допомоги, надання податкових пільг та звільнення від оподаткування операцій, пов'язаних із гуманітарною допомогою. Науковий інтерес викликає й дослідження проблем надання, отримання та використання гуманітарної допомоги, що надається Україні від міжнародних фондів ООН та Європейського Союзу.

Повнота викладу положень дисертації в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Основні результати дисертації достатньо повно викладено у 7 наукових працях, зокрема у 4 наукових статтях у фахових виданнях України, 3 публікаціях у збірниках тез матеріалів міжнародних наукових і науково-практичних конференціях. Зміст даних наукових публікацій дозволяє сказати, що автором у повній мірі розкрито основний зміст дисертації та обґрунтовано отримані наукові результати відповідно до мети (поставленого завдання) та висновків.

Оцінка відсутності / наявності порушення академічної доброчесності. Ознайомившись з дисертацією Бесєдіна Ігоря Олександровича на тему «Адміністративно-правове регулювання гуманітарної допомоги в Україні в умовах воєнного стану», зазначимо, що порушень академічної доброчесності у дисертації не виявлено. Всі запозичення у роботі оформлені відповідно до встановлених вимог з чітким посиланням на першоджерело. Весь текст оформлено належним чином, а сама дисертація є самостійною та оригінальною науковою роботою.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Водночас поряд з позитивною оцінкою дисертації Бесєдіна І.О дисертація, як і будь-яке нове творче дослідження, містить окремі дискусійні положення, які потребують додаткової аргументації чи роз'яснення дисертантом під час прилюдного захисту та є можливими для врахування при здійсненні подальших наукових досліджень з обраної тематики:

1. У дисертації автор всебічно досліджує міжнародно-правові аспекти відносин, пов'язаних із гуманітарною допомогою, в тому числі проблематику надання, отримання та використання гуманітарної допомоги, що надається Україні від міжнародних фондів ООН та Європейського Союзу, відповідні правові акти Європейського Союзу, якими урегульовано процес надання гуманітарної допомоги, в тому числі Регламент Ради (ЄС) № 1257/96 від 20.06.1996 р. щодо гуманітарної допомоги, Керівні принципи щодо сприяння дотриманню міжнародного гуманітарного права, Керівні принципи щодо дітей і збройних конфліктів, спрямовані на захист дітей від наслідків збройних конфліктів і забезпечення відповідальності за злочини проти них. Втім, видається за можливим скорочення відповідного матеріалу, що стосується міжнародного співробітництва у сфері надання гуманітарної допомоги в Україні. На нашу думку, більш доцільним було б дослідження досвіду адміністративно-правового регулювання надання гуманітарної допомоги за законодавством Сполучених Штатів Америки та держав Європейського Союзу, а також за правом Європейського Союзу (останнє хоч і досліджується в дисертації, однак достатньо фрагментовано). Використання зарубіжного досвіду адміністративно-правового регулювання надання гуманітарної допомоги дозволило б виробити пропозиції щодо удосконалення законодавства України у цій сфері.

2. Автор у дисертації пропонує поширення статусу отримувача гуманітарної допомоги на фізичних осіб (волонтерів), оскільки чинне законодавство визначає серед отримувачів гуманітарної допомоги лише юридичних осіб; вказує на наявність проблем щодо нецільового використання гуманітарної допомоги та незаконного використання гуманітарної допомоги, ввезення в Україну товарів гуманітарної допомоги неналежної якості, небезпечних товарів, її повернення, списання, утилізація, щодо дотримання статусу неприбуткової організації, що надає гуманітарну допомогу. Автору було доцільно сформувати перелік пропозицій щодо удосконалення законодавства України про гуманітарну допомогу, спрямованих на вирішення виділених ним проблем та неузгодженостей та викласти їх у проекті закону України.

3. У дисертації досліджуються теоретичні положення про право на гуманітарну допомогу у кореляції із правом на життя та із санкціями, що застосовує світове співтовариство до російської федерації чи/та пов'язаних суб'єктів через її агресію щодо України; вказано, що законна мета підтримання міжнародного миру і безпеки за допомогою санкцій, не може здійснюватися за рахунок задоволення потреб жертв відповідних конфліктів, оскільки відбудеться фактичне нівелювання інституту гуманітарної допомоги шляхом його використання для обходу міжнародних санкцій. На нашу думку, доцільно було вивести власне поняття «право на гуманітарну допомогу», більш детально дослідити його зміст та правову природу, що надало б виведеній автором теоретичній концепції, що включає в себе поняття «принципи гуманітарної

допомоги», «мета надання гуманітарної допомоги», «ціль надання гуманітарної допомоги, види та зміст основних принципів та стандартів надання гуманітарної допомоги, більшої цілісності.

Зазначені нами міркування та побажання не завадили загальному позитивному сприйняттю даної дисертації та мають характер рекомендацій. Вони викликані інтересом до цього дослідження, новизною та актуальністю питань, що розкриваються автором. Представлена дисертаційна робота є завершеною; сформульовані у ній положення, результати та висновки становлять наукову й практичну цінність.

Загальний висновок. Дисертаційне дослідження **Ігоря Олександровича БЄСЄДІНА** на тему «**Адміністративно-правове регулювання гуманітарної допомоги в Україні в умовах воєнного стану**», відповідає вимогам, встановленим Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283, від 19 травня 2023 року № 502, від 3 травня 2024 року № 507), пунктам 6, 7, 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, є завершеною самостійною науково-дослідною роботою, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують наукове завдання з удосконалення правового регулювання гуманітарної допомоги в Україні в умовах воєнного стану, а його автор – **Ігор Олександрович БЄСЄДІН** заслуговує на присудження йому освітньо-наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Рецензент:

**кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового права
Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова**

Роман ГАВРІК